

Dette et désir, Paris, 1978, str. 63—162). I ovdje slijedi brojna bibliografija na svim svjetskim jezicima.

Najviše smo očekivali od poglavlja koje je u knjizi dodijeljeno sociologiji religije. Prvo, ta je znanost danas u modi i ekspanziji; drugo, pisac priloga je A. Grumelli, jedan od najvidenijih talijanskih katoličkih sociologa. Pa ipak ispalo je sve ispod očekivanja. Teško je prihvatiti, na primjer, da pastoralna sociologija bude uvrštena u sustav znanosti o religiji. Ona tamo jednostavno ne spada. Osim toga A. Grumelli je preskočio neke sržne teme suvremene sociologije religije: nema ništa o sljedbama, podzemnoj religiji, političkoj crkvi, nekršćanskim sakralnim pokretima, pučkom vjerovanju, marksističkoj teoriji religije, svjetovnim oblicima svetoga, karizmatičnim zajednicama. Jedino je opširnije obrađena sociologija sekularizacije, ali ne uvijek u novijem iskazu i primjeru (isp. E. Ruggero, *La secolarizzazione controversa*, Milano, 1979, str. 122). Većinu tekstova koji su uvršteni u ovaj odjeljak Grumelli je već negdje objavio.

Četvrto i peto poglavlje ustupljeno je filozofiji i teologiji religije. Zacijelo, danas je malo misaonih odličnika koji bi se usudili napisati jednu moderno koncipiranu filozofiju religije. Za takav pothvat zahtjevi su preteški i rijetko ih tko potpuno ispunjava. Poslije pojave E. Husserla, M. Heideggera i P. Ricoeura to je postalo još teže. Zato je pokušaj V. Miana ostao na površini rasudbe i može se smatrati samo uspjelom skicom za jedan antropološki prilaz pojavi religije, ali nikako nije filozofijska raščlamba religije. Sličan je slučaj i s L. Artigasom koji je teologijski osvjetlio pojam religije. Dao je dobar prikaz razvoja suočenja kršćanske teologije s pojavom drugih religija, ali nije išao iznad općih naputaka koje su svojedobno izrekli J. Daniélou, H. R. Schlette, V. Boublik, P. Rossano i H. Fries. Onaj koji o tom malo znade dobit će dovoljnu informaciju, a na kraju još i solidnu bibliografiju o teologiji religije.

Unatoč spomenutim nedostacima, ova je knjiga svakako dragocjen uvod u problem religije. Kršćanstvo na sreću nije gnoza pa njegove pokornike samo vjera spasava, a ne znanje. Ali u ozračju i vremenu kad se kršćanskoj religiji stalno osporava minimalna razložnost, te u raznim udžbenicima čak izvlače naivni argumenti iz prošlog stoljeća — kao onaj o totemizmu — onda samo znanost o religijama može obraniti umno dostojanstvo kršćanske vjere i svake druge religije. To ne može učiniti ni dogmatika ni egzegeza. Mnogi nevjernici ne slute koliko religija uspijeva kadšto duboko osmisliti ljudski život u porretku povijesti, duševnosti, društva, razuma i teologije, tj. u svim sastavnim dijelovima znanosti o religijama. Kad bi to otkrili — jasno u primjerenoj obradi — onda bi sigurno s manje nerazumijevanja pratili zbivanja u vjerskoj Crkvi.

PETSTOTA OBLJETNICA »MISALA PO ZAKONU RIMSKOG DVORA« (1483—1983) U RIJEČKOJ METROPOLJI

Slavko Kovačić

Na razne je načine i na raznim stranama tijekom ove godine spominjana velika obljetnica prvorazrednog događaja iz povijesti hrvatske kulture, 500. obljetnica našeg prvotiska »Misala po zakonu Rimskog dvora«, djela naših glagoljaša. O tom smo u više navrata mogli čitati na stranicama dnevnih i tjednih listova, napose katoličkih novina i glasnika, što je posve razumljivo, jer se radi o obljetnici događaja zaista epohalnog značenja za našu kulturu

općenito, pogotovo crkvenu. Ovoj se obljetnici s crkvene strane najviše pozornosti posvećuje u Riječkoj metropoliji, kako i priliči, jer je na njezinu području ovaj izvanredni pothvat zamišljen, pripremljen, a možda i do kraja izveden ravno prije pola tisućljeća, kad je evropsko tiskarstvo bilo tek u počecima.

Najprije su biskupi te crkvene pokrajine prikazali značenje »Misala« slavljenika vjernicima svojih biskupija u zajedničkoj pastirskoj poslanici koja je pročitana vjernicima u crkvama, a i objavljena u obliku vrlo ukusno opremljene male knjižice: *Pet stotina godina našeg tiska — Okružnica biskupa Riječke metropolije*, Rijeka—Poreč—Krk 1983. Podnaslovi su: »Knjiga u povijesti naše vjere«, »Knjiga u kršćanskoj prošlosti«, »Što je misal?«, »Misal na oltaru — Misal u obitelji«. Kako je vidljivo već iz navedenih podnaslova biskupi u svojoj poslanici naš prvotisak i njegovo značenje prvenstveno promatraju u okviru povijesti spasenja i povijesti kulturnih nastojanja Crkve. Na kraju pozivaju sve kršćanske obitelji, da u duhu naših bogatih glagoljaško-liturgijskih predaja prigrle hrvatsko izdanje suvremenog misala za vjernike koje će im omogućiti dublje doživljavanje velikih kršćanskih otajstava.

Profesorsko vijeće Visoke bogoslovske škole u Rijeci tražeći i druge mogućnosti komemoriranja ovog jubileja pripremila je svečani prigodni Spomen-zbor održan pod pokroviteljstvom mons. Josipa Pavlišića, nadbiskupa i metropolite, u dvorani Nadbiskupskog doma u Rijeci 26. travnja t. g. Spomen-zboru su, uz domaćine: nadbiskupa, ostale biskupe i brojne svećenike metropolije, profesore i studente Visoke bogoslovske škole prisustvovali i predstavnici bogoslovskih fakulteta i visokih škola iz Zagreba, Ljubljane i Splita, zatim predstavnici riječkih kulturnih ustanova, međuopćinskih i općinskih vlasti i drugi uzvanici. Zborovanje je pozdravnim riječima otvorio rektor škole-organizatora dr. Mile Bogović. Glavno je predavanje održala akademik dr. Anica Nazor iz Staroslavenskog zavoda »Svetozar Ritig« u Zagrebu. U njemu je izložila najnovije rezultate istraživanja o knjižarstvu i tiskarstvu glagoljaša i Prvotisku 1483. Spomenula je sve do sad iznesene hipoteze o mjestu tiskanja prvog izdanja glagoljskog misala izbjegavajući svaki polemički naglasak. Objektivno je navela sve razloge na kojima se temelje razna naslućivanja, nagađanja i znanstvene pretpostavke i koji im daju veću ili manju vjerojatnost, dok daljna istraživanja ne pruže sigurne dokaze. Ostali su predavači dr. Anton Benvin (»Prvotisak svjedok evropskih kulturnih kretanja«) i dr. Branko Fučić (»Starohrvatska riječ u domaćem prostoru«) svojim izlaganjem, recitatori recitiranjem starohrvatskih zapisa i odlomaka evanđelja, a prvakinja opere gospođa Blanka Zec i Zorka Volf pjevanjem (solo i u duetu) dionica na pomno odabrane tekstove iz glagoljskog misala u svijesti i osjećaju slušateljstva uspjeli oživjeti i uprisutniti prisnost i ljepotu naše glagoljaške baštine. Fučić je naglasio činjenicu, da ta baština nije nikad bila isključivo vlasništvo svećenika i klerika glagoljaša, nego isto tako i običnog puka, napose sakristana-zvonara, »žaknica« (ministranata), pjevača i brojnih članova raznih bratovština. Kao živi dokaz da sve to na otoku Krku nije neka davna prošlost, nego dio života u neprekinutom tisućljetnom trajanju sve do danas izveo je pred slušatelje dugogodišnjeg sakristana iz Omišlja Tomu Lesicu, po zanimanju stolara, koji s lakoćom čita i piše glagoljski kurziv, čita, pjeva, zna napamet mnoštvo liturgijskih tekstova na staroslavenskom jeziku. Zeleći počastiti njega i u njemu sve glagoljaše poklonio mu je »Glagoljske natpise« s posvetom, svoje životno djelo koje je nedavno objavila Jugoslavenska akademija.

Nakon zaključne riječi domaćina-pokrovitelja monsignora Pavlišića uslijedilo je svečano primanje za sve prisutne u prostorijama Nadbiskupskog doma, a uzvanici su prije i poslije primanja sa zanimanjem razgledavali izložbu svih izdanja glagoljskog misala i brevijara od Prvotiska 1483. g. pa do Parčičevog misala iz 1893. i Vajsova transkribiranog iz 1927. g., zatim izdanja senjske glagoljske tiskare a uz njih su mogli vidjeti i originalni rukopis Drugog novljanskog brevijara i pretisak Misala vojvode Hrvoja.

Na kraju ovog kratkog prikaza navedimo još barem neke glavne spomen-priredbe održane na području iste metropolije: svečanu akademiju održanu

u Domu kulture u Gospiću 18. lipnja u zajedničkoj organizaciji OK SSRN Gospić i katoličkih dekanata gospićkog i otočkog, zatim crkveno slavlje ličkih katoličkih župa u Gornjem Kosinju 19. lipnja završeno otkrivanjem spomen-ploče i spomen-slavlje održano u glagoljaškom Vrbniku na otoku Krku 24. lipnja, gdje je jubilej proslavljen liturgijskim činima staroslavenske mise i večernje, a zatim akademijom u župnoj crkvi. U svim spomentim prigodnim akademijama održala je predavanja dr. Anica Nazor, a sudjelovali su u svečanostima i drugi članovi Staroslavenskog zavoda u Zagrebu, baštinika Mahnićeve Staroslavenske akademije u Krku. Ovogodišnja proslava zaštitnika riječke nadbiskupije bila je prožeta spomenom velikog jubileja. Spomenimo napokon i to, da je predviđena proslava s prigodnim simpozijem i u glagoljaškom Senju na jesen ove godine.

SPOMENICA KAŠTEL-LUKŠIĆA

»Biranj« — svečano izdanje. Pet stoljeća župe, Kaštel-Lukšić, 1982.

Dragi Džimbeg

U povodu 500. obljetnice preseljenja župe s brda Kozjaka na obalu, župna zajednica Kaštel-Lukšića priredila je jubilarne svečanosti 12. i 13. lipnja 1982. godine. Mnoštvo vjernika, predvođeno apostolskim pronuncijem Michaeleom Cecchinijem i zborom biskupa s mjesnim ordinarijem nadbiskupom Franićem na čelu, komemoriralo je svoju prošlost i javno potvrdilo svoj kršćanski zavjet u jeku proslava 13-stoljetnog jubileja pokrštenja našega naroda. Svečanost je doista bila na visini i Župsko pastoralno vijeće odlučilo je da se izda spomen-knjiga koja će kao dokumenat svjedočiti o slavnoj vjerskoj i nacionalnoj prošlosti kaštelanskih župa, poglavito Kaštel-Lukšića, kao i o današnjoj svijesti i vjernosti Kaštelana Bogu i narodu.

Odluka je provedena u djelo. Sredinom ove godine pojavila se lijepa i sadržajna knjiga, puna kršćanskog duha i narodne svijesti; izvanredno je uspjela — u svojim povijesnim, običajnim i suvremenim, vjerskim i kulturnim priložima i dokumentima, kao i u književnim ilustracijama i podacima o Kaštelima — sažeti i dočarati, poput slike u mozaiku, različite segmente i cjelinu povijesnog, kulturno-vjerskog i običajnog života i rada ovoga na našem Jadranu najslikovitijeg i historijski zanimljivog kraja.

Uz opće podatke o jubileju i jubilarnom slavlju *Spomenica* donosi niz kulturoloških, historijskih i religioznih priloga koji zaslužuju pažnju. Tako npr. msgr. Franjo Bego piše o sakralnim lokalitetima na kaštelanskom području, mr. Vejko Omašić o povijesnom razvoju sela Ostroga i Kaštel-Lukšića, msgr. Cecchini o ulozi vjere u našoj povijesti i životu, Ivanica Grgantov o crkvenim bratovštinama, Josip Pejša o spomenicima, a Frane Ivasović o običajima Kaštela; Joško Burić i Neven Bućan (priređivači i urednici) vrlo uspješno sročiše i prirediše čitavu panormalu likova i događaja iz kaštelanskog vjerskog i društvenog života, itd.

Držimo da je ova spomen-knjiga vrlo vješto povezala i posvjedočila kaštelansku prošlost i sadašnjost, kulturni i duhovni život našega starog »pomorja«, vjerski, religiozni i nacionalni tijek bivanja i povijesti slavni Kaštela, poglavito Kaštel-Lukšića. Priređivačima, župniku don Anti Klariću i pastoralnom vijeću Kaštel-Lukšića, kao i svima Lukšićanima služi na čast, a budućim će pokoljenjima biti svjedok prošlosti i putokaz budućnosti.